

Volume: 02 Issue: 01 | January 2021 ISSN: 2660-454X

www.centralasianstudies.org/index.php/CAJITMF

The main problems of the urbanization process in Kazakhstan

Ахметов Н.¹

Сейсинбинова А.А.²

Email:

ABSTRACT: Currently, the bulk of the world's population is moving to urban areas, and the rural population is declining. According to UN forecasts, in 30 years more than 6.2 billion people will be concentrated in cities. This is 66% of the world's population.

Received 17th November 2020,

Accepted 25th December 2020,

Online 10th January 2021

¹Л. Н. Гумилев атындағы Еуразия
ұлттық университеті, «Мемлекеттік
және жергілікті басқару»

мамандығының 3 курс студенті

²Ғылыми жетекші: «Менеджмент»
кафедрасының аға оқытушысы

Сейсинбинова А.А.

1. INTRODUCTION

Урбанизацияның мемлекет үшін рөлін түсінудегі ең маңызды факторлардың алғашқысы – оның экономикалық өсімді едәуір ынталандыруында. Атақты элеуметтанушы, жаһандану үрдісін зерттеуші ғалым Саскиа Сассеннің айтуынша, урбанизация мен ЖІӨ арасында тікелей байланыс бар. Екіншіден, кез-келген мемлекеттегі қалахалқының саны 5%-ға артқан сайын жан басына шаққандағы экономикалық белсенділіктің өсімі 10%-ға өсіп отырады. Сонымен қатар, болашақта әлем экономикалары емес, ірі қалалар арасындағы бәсекелестік арта түседі деп жоспарлануда. Үшінші факторды айтатын болсақ, дамыған елдерде халықтың төрттен үш бөлігі қалаларда тұрады. Мысалы, Ұлыбританиядағы урбандалу көрсеткіші 83%, АҚШ-та – 82%, Францияда – 79%, Германияда – 75%-ды құрап отыр. Атақты “Климаттың жаңа экономикасы” атты баяндаманың деректері бойынша, Токио қаласының ЖІӨ-і Испанияның ЖІӨ-нен асады, дәл сол сияқты Лондонның жалпы ішкі өнімі Швецияныкінен озып тұр. БҰҰ өкілдерінің айтуынша, 2030 жылға қарай бар болғаны 600 қалаға әлемнің ЖІӨ өсімінің 60% тиесілі болады. Дегенмен, бұндағы негізі қозғаушы күштер дамушы елдердің қалаларына, қалалық агломерациялары құрайтын болады (Қытай, Африка, Азия) [1].

Қазіргі таңда ауылдық тұрғындардың шамадан тыс қалалық мекенге көшу себебі нарықтық қоғамның қақтығысына байланысты әртүрлі мәселелерге алып келіп отыр. Яғни бұл тұрғындардың элеуметтік экономикалық жағдайының біршама салыстырмалы деңгейін көрсетеді.

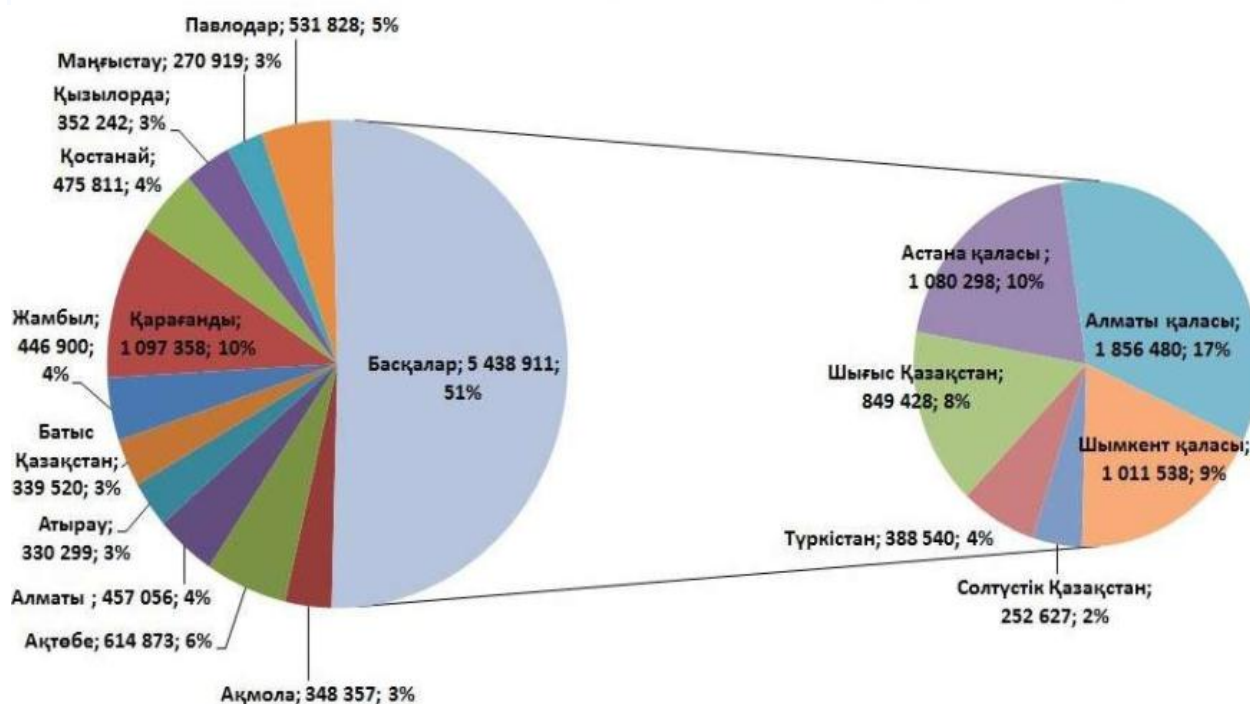
Соңғы жиырма жыл ішінде қазақ қоғамының мәдени, саяси және әлеуметтік құрылымы нарықтық түрлену жағдайына байланысты үлкен өзгерістерге ұшырады. Бұл өзгерістер қоғамның барлық саларын камти отырып, біздің алдымызға көптеген шешуін талап ететін мәселелерді әкелді. Олардың бірі ретінде ХХІ ғасырдың ерекшеліктерінің бірі ретінде урбанизацияны айтуға болады. Урбанизация үрдісі қандай халықтың болмасын басынан ерте ме, кеш пе өтетін құбылыс.

2019 жылы 23 тамызда Қазақстанның 2030 жылға дейінгі аумақтық-кеңістіктік дамуының болжамды схемасын әзірленді. Бұл еліміздегі урбанизацияның жаңа картасына айналатыны анық. Нұр-сұлтан мен Алматы сияқты республикалық маңызы бар қалаларының қатарына Шымкенттің қосылуы, ішкі миграцияны реттеуге қатысты әрекеттер – урбанизацияға қатыстыты ұстанымның қалыптасқанын көрсетеді. Бірақ, бұл бағытта бірнеше кедергілер бар. Олар: еліміздегі ірі қалалардың инфрақұрылымы кәсіпорындар мен тұрғындар санының жедел өсіп келе жатқан қарқынына ілесе алмауы мен халықтың қажеттіліктеріне сай келмеуі һәм болашағы жоқ ауылдар санының көбеюі [2].

Жалпы елімізде урбанизацияға қатысты бастамалар бұрын да көтерілген. Атап айтар болсақ, Тұңғыш Президенттің 2014 жылғы «Қазақстан – 2050» Стратегиясында Қазақстандағы қала халқын 70%-ға жеткізу мақсаты алға қойылған. Одан бөлек, Қазақстан Республикасының 2025 жылға дейінгі дамуының Стратегиялық жоспарында белгіленген жеті реформаның бірінде “Қуатты аймақтар мен урбанизация” атты арнайы жоспар бар. Осы реформада көрсетілгендей, елдегі урбанизацияның қарқыны мен қалаларды дамытуелдің тұтастай дамуы мен әлеуметтік-экономикалық өсімнің маңызды факторлары болып табылады.

“Қуатты аймақтар мен урбанизация” – бұл әр аймақтың экономикалық тұрғыда өздігінен дамуын ынталандыру және тұрғылықты жеріне қарамастан өмір сапасының теңдігін қамтамасыз етудің алғышарты. Бұл саладағы реформалар әлеуметтік-экономикалық айырмашылықтарды және аймақтар арасындағы дисбалансты азайту мақсатында тек ірі қалаларды қамтып қана қоймай, монокала статусын иеленген елді мекендерге де қатысты болады.

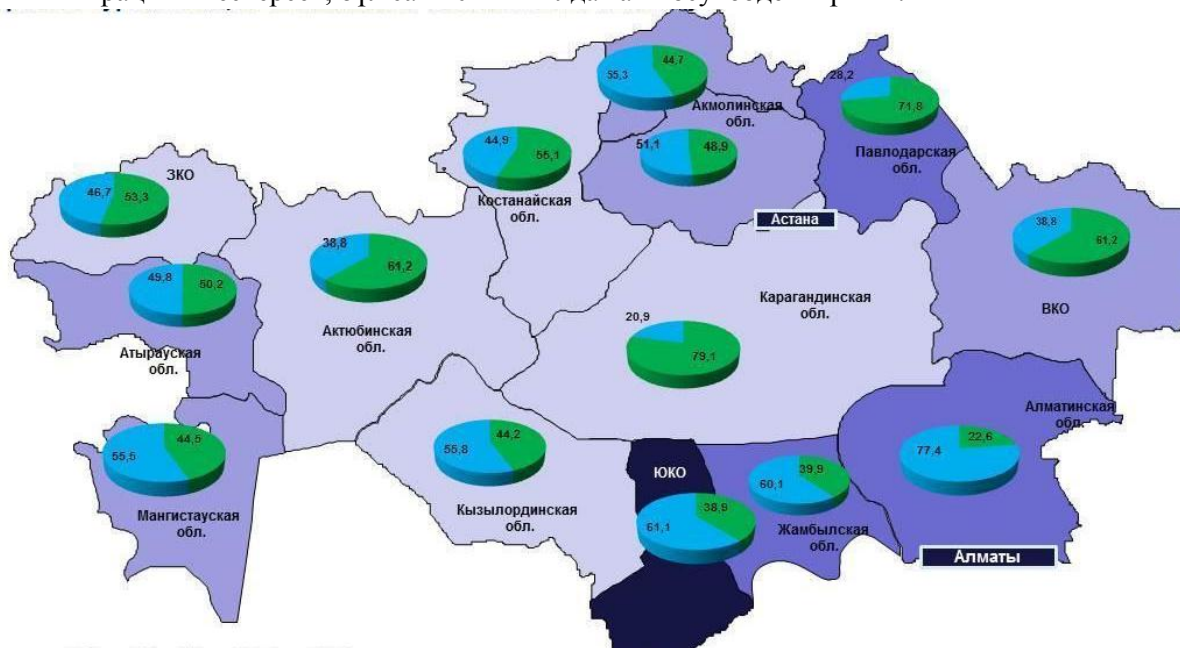
Жалпы соңғы 10 жылда қала халқының саны ауыл халқының өсуімен салыстырғанда озыңқы қарқынмен өсіп келеді. Мәселен, 2009 жылдан бастап 2019 жылға дейін еліміздің барлық халқының өсуі 15,1% болса, қала тұрғындарының саны (жыл басындағы деректер) 23,5%-ке, ауыл тұрғындары - 5,2%-ке артты.

Сурет 1. Қазақстан Республикасы қалаларының халқының үлесі, % [3]

Қазақстанда урбандалу деңгейі 2019 жылдың басында 58,2%-ті құрады немесе 2018 жылы 0,8 проценттік тармаққа (2017 жылы - 57,4%, 2016 жылы - 57,2%, 2015 жылы - 56,8% және 2014 жылы - 56,6%) артты [4].

Мамандар 2025-2030 жылдарға қарай Қазақстан халқының 63 пайызы қалада тұрады дейді. Бірақ қазіргі ішкі миграцияны ескерсек, бұл сан 10-11 жылда тағы өсуі әбден мүмкін.

Сурет 2. 2020 жылға Қазақстандағы урбанизациялану деңгейі мен халық тығыздығы

Урбанизация Қазақстан үшін сөзсіз адами капитал мен әл-ауқаттың дамуын қамтамасыз етуші құралдардың бірі. Урбандалған ортада қалаға тән өзіндік ерекше мәдениет қалыптасады, халықтың әлеуетін дамытуға барлық жағдай жасалады және жаңа технологияларға, жаңа кәсіп түрлеріне бейімделу тез жүреді.

Сондықтан дамыған елдердегідей орасан зор өндірістік қуат, ақпараттық, инновациялық және әлеуметтік-экономикалық әлеует шоғырланған мегаполистер мемлекеттік байлықтың негізгі өсімін қамтамасыз ету Қазақстан үшін де маңызды. Осы орайда, біздің елді сапалы урбанизацияны жүргізуге аса мән беруіміз қажет:

Біріншіден, қалалар құрылысы мен елді мекендерді дамыту барысында азаматтардың мүддесін ескеру қажет. Халықтың денсаулығын және жайлылығын барлығынан жоғары қою. Ол үшін барша қала тұрғындарына тиесілі қалалық тіркеуге тұруды жеңілдету, әлеуметтік қызмет көрсету жүйесін жетілдіру қажет.

Екіншіден, қалалар құрылымын оңтайландырып, ғылымды дамытуға барша қалалық ресурстарды жұмылдыру. Ірі елді мекендердегі құрылысқа арналған және ауылшаруашылығы мақсатына пайдаланылатын жерлерді қатаң бақылауға алу қажеттілігі де бар.

Бастысы, Президент жүктеген міндетті жүзеге асырудағы маңызды мәселелердің бірі жалған урбанизацияға, яғни тек қалалық территорияларды үлкен көлемде кеңейтіп, оны бос қалдыруға жолбермеу қажет. Үкімет тарапынан агломерациялар құруда толықтай бақылаудың болуы қажет.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі

1. Қазақстандағы урбанизация үрдісіндегі қала мен ауыл: салыстырмалы талдау. ҚазҰУ хабаршысы. Философия сериясы. Мәдениеттану сериясы. Саясаттану сериясы. №3 (48). 2014. 26-34 беттер.
2. Өңірлерді дамытудың 2020 - 2025 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасын бекіту туралы Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2019 жылғы 27 желтоқсандағы № 990 қаулысы
3. ҚР ҰЭМ Статистика комитетінің мәліметтері www.stat.gov.kz
4. "Елді аумақтық-кеңістікте дамытудың 2030 жылға дейінгі болжамды схемасын бекіту туралы" Қазақстан Республикасының Президенті Жарлығының жобасы туралы Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2019 жылғы 23 тамыздағы № 625 қаулысы

